

VÄIKE-RAJA TALU AJALOOLINE ÜLEVAADE JA SOOVITUSED KESTLIKUSTAMISEKS

Viivika Allorg

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja konserveerimise osakond

Viivika Allorg

Väike-Raja talu ajalooline ülevaade ja soovitused kestlikustamiseks.

Väike-Raja talu, Purdi küla, Paide linn, Järvamaa

2022/2023 õppeaasta
Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituse lõputöö

Aegviidu, Anija vald, Harjumaa 2023

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Ajalooline ülevaade	5
1.1 Piirkond	5
1.2 Talukoht ja elanikud	7
1.3 Restaureerimistööd aastatel 1994-1995	10
2. Hoone tehniline seisukord ja soovitused renoveerimiseks	14
2.1 Vundament ja sokkel	15
2.2 Katus ja kandekonstruktsioonid	16
2.3 Välisseinad	17
2.4 Avatäited	19
2.5 Küttekolded	20
2.6 Seinad, laed, põrandad	21
2.7 Interjöörü muud detailid	24
2.8 Abihoone-kuur	25
3. Väärtused	25
4. Kokkuvõte	26
5. Kasutatud kirjandus	27
6. Lisa 1 Ajaloolised dokumendikoopiad	28
7. Lisa 2. Autorideklaratsioon	

SISSEJUHATUS

Antud töös on uuritavaks objektiks Väike-Raja talu (56501:003:0220) Järva maakonnas, Paide linnas, Purdi külas (ill. 1). Antakse ajalooline ülevaade piirkonna ajaloo ja talu omanike ning restaureerimistöde kohta, mida on teostatud aastatel 1995-2010, hinnatakse hetkeolukorda ja tuuakse välja soovituselised hoone edasiseks säilitamiseks. Hoonete puhul ei ole tegemist kinnismälestisega. Töö jaoks on materjali kogutud paikvaatlusega, mittesekkuval meetodil ja praeguste ning endiste elanike suulise ja kirjaliku pärimuse kaudu. Samuti on kasutatud elanike erakogudest pärit fotomaterjali ning jooniseid. Kaardianalüüs on teostatud Maa-ameti kaardirakenduse ning Rahvusarhiivi kaartide infosüsteemi kaasabil. Samuti on teostatud päringuid Rahvusarhiivi digiteegist ja internetiallikatest. Töö autor ei ole uuritava objektiga olnud isiklikult tihedalt seotud, kuna teed viisid perekonnaga kokku alles hilisemal ajaperioodil.

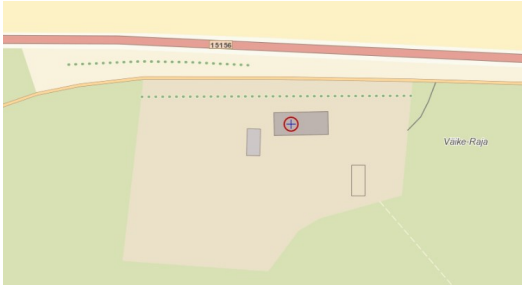
Asendiplaan

Ill. 1. Maakataster 21.04.2023.

Kinnistul paiknevad hooned (ill. 2):

1. Elamu, endine tall-küün (tähistatud ringiga)
2. Kuur
3. Heinaküün (vare)

Ill.2. Hoonete paiknemine kinnistul. Maa-ameti geoportaal 21.04.2023.

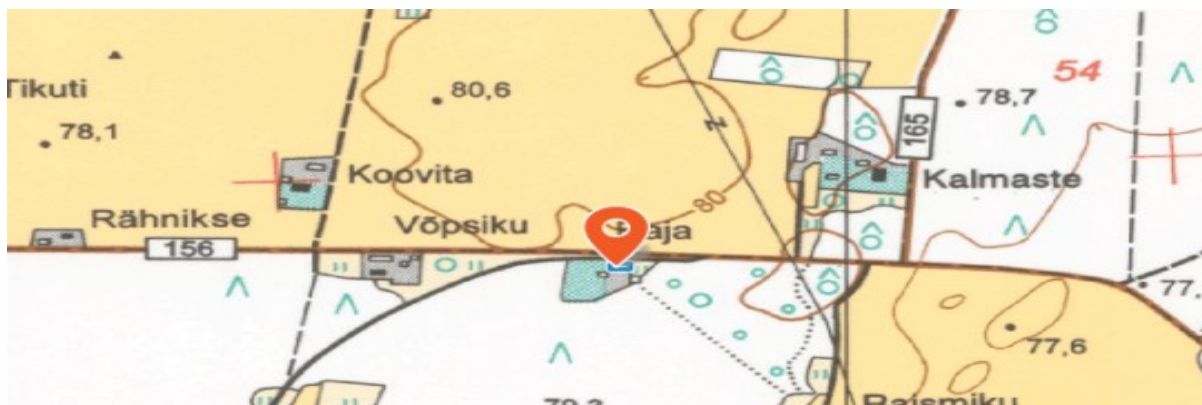
Uuritavaks objektiks on eluhoone, mis algselt oli planeeritud kõrvalhooneks loomalautküüniks koos töötoa ja väikese köögiga toonase peremehe Kustas Alberi (1864-1940) tarbeks.

Hoone ehitusaeg arhiivimaterjalide järgi on 1932. Aasta 01.08.1932 Talundilehe (lisa 1, ill. 2 lk. 28) järgselt on Raja kinnistu boniteeritud (hinnatud) 1924. aastal ja planimeetreeritud (pindala välja arvatud) 1931. aastal, hoonete kohta andmed puuduvad (lisa 1, ill. 9 lk. 31). Aastate 1936-1944 ajalooliste aluskaartide põhjal on näha, et hoonestus plaaniliselt veel puudub, kuid kinnistu A165 on moodustatud, kuid sellel ei ole veel nime (ill. 3).

Ill. 3. Maa-ameti kaardirakendus, maakatastrikaart 1936-1944.

01.08.1932. aastal on väljastatud teatis Paide Katastriametile, mille kohaselt Raja kinnistu, suurusega 9,11 ha, on riigimaade nimistust kustutatud ja kuulub edaspidi Kustas Albergile (lisa 1, ill. 9 lk 31). Talundilehe järgi on kinnistu jaotatud põllu (4,5 ha)-, ja metsamaaks (4,6 ha), mis väärtustati 41,4 puhtakasurublaga (lisa 1, ill. 1, 2, 3 lk. 28; ill. 4, 5 lk 29, ill. 6, 7, 8 lk 30).

Il. 4. Raja kinnistu asukoht kaardil. Maa-ameti kaardirakendus, põhikaart 1997-2003.

Väike-Raja kinnistu praegune omanik on Aivo Allorg, kes on selle pärinud oma vanavanematelt. Autor on valinud just selle hoonekompleksi oma lõputöö teemaks seetõttu, et soovis uurida perekonna ja hoonete ajalugu ning edastada esmastel renoveerimistöodel teostatut ja anda soovitusi, kuidas olemasolevaga hetkeseisul edasi minna väärtustades võimalikult palju ajaloolist materjali.

1. AJALOOLINE ÜLEVAADE

1.1 Piirkond

Purdi mõisat on esimest korda mainitud aastal 1560, mille keskaegne eelkäija asus Ojatagusel (saksa k Oientacken), praegusest mõisasüdamest 3 kilomeetrit läänes. Seal paiknenud ordumõis kuulus algul Tallinna, hiljem aga Paide linnusefoogtile. Liivi sõja käigus põletasid Vene väed 7. juunil 1560 Ojataguse mõisa maha. Pärast sõda läksid endise ordumõisa mõisa maad Burtide valdusse, kes rajasid uue mõisasüdame praegusesse kohta. Mõisa saksakeelse nimena Noistfer võeti kasutusele paikkonna ajalooline eestikeelne nimetus; eestikeelne nimekuju Purdi tuleneb omanike perekonnanimest. Burtide 17. sajandil ehitatud kivist mõisakompleks hävis arvatavasti Põhjasõjas, mil kogu ümbritsev maa-ala rüüstati. 18. sajandil läks mõis von Baranoffide aadliperekonna omandusse. 1760.–70. aastatel püstitas C. G. v. Baranoff praeguseni säilinud barokse peahoone. Hoone keskosa pärineb arvatavasti 17. sajandi kivehitistest. Aastani 2001 tegutses härrastemajas Purdi Põhikool, pärast seda läks hoone eravaldusse.

Keskajal kuulusid Purdi ja kõik tema küljes olevad külad Saksa ordule. Rootsi ajal oli ala Paide linnuselääni valduses. 1588. aastal oli mõis tühi.

1593. aastal omandas mõisa Hans Burt, tema nimi järgi ongi mõis tõenäoliselt saanud oma eestikeelse nime Purdi. Gustav Adolfi 1629 aasta kirja põhjal läänistas Johan III mõisa Hans Burdile, pärast tema surma kuulus mõis lesele ja kolmele pojale.

1688. aastal mõisas tehtud inventaariumi alusel kompenseeriti osa rahalist väärtust naispärijale, kes oli abiellunud Georg Dietrich von Bockiga. Seejärel oli mõis viimase poja, Georg Johann von Bocki (suri 1757) käes, kelle surma järel müüs von Bocki lesk Purdi mõisa 1759. aastal Carl Gustav von Baranoffile (1715–1776). Baranoffi pärijad pantisid Purdi mõisa (koos Pikaküla mõisaga, mis oli Purdi kõrvalmõis) 1805. aastal 10 aastaks ja 1814. aastal veel 10 aastaks Johann Friedrich von Ungern-Sternbergile (1763–1825), kes oli mitmete mõisate omanik, Tartu ülikooli asekuraator ja Eestimaa maanõunik. Hiljem sai Purdist Ungern-Sternbergide pärusmõis. Siin sündis 1806. aastal baltisaksa kirjanik, vabahärra Alexander Peter von Ungern-Sternberg, kes on kirjutanud ja avaldanud kuus köidet kultuurilooliselt ka Eestile olulisi mälestusi ning mitmeid romaane.

1835. aastal omandas Purdi ja Pikaküla mõisad Johann Friedrichi vennapoeg Georg Wilhelm Theodor von Ungern-Sternberg (1797–1868). Viimaseks Purdi mõisa baltisakslasest omanikuks oli Georg Wilhelm Theodori pojapoeg Wilhelm Rudolf Heinrich Ernst von Ungern-Sternberg (1876–1965), kes alates 1909. aastast elas Pikaküla mõisas, hiljem Purdis. Purdi mõis riigistati 1919. aastal¹

Purdi küla mõisamaade jaotamine Järvamaal algas pärast Eesti Vabariigi iseseisvuse väljakuulutamist 1918. aastal. Eesti valitsus võttis kasutusele võõrandamiseseaduse, mis võimaldas mõisamaad ümber jaotada ning anda need üle kohalikele talupoegadele. Selle protsessi eesmärk oli maareformi abil parandada talupoegade sotsiaalset ja majanduslikku olukorda ning suurendada nende maavaldusi. Mõisamaade jaotamine toimus vastavalt Eesti Vabariigi seadustele ja määrustele, eristati kahte peamist tüüpi talusid – asuniku- ja renditalud. Asunikutalude puhul anti maad talupoegadele omandiõigusega. Asunikutalude suurus võis varieeruda, kuid need oli tavaliselt suhteliselt suured võrreldes renditaludega.

Väike-Raja talu on olnud algselt renditalu, mis paikneb Purdi mõisamaadel. Analüüsides 1887. aasta Purdi mõisa aluskaarti, paikneb Väike-Raja talu kinnistul A4 (ill. 5).

¹ https://et.wikipedia.org/wiki/Purdi_m%C3%B5is, vaadatud 23.04.2023

Ill. 5. Purdi mõis. Noistfer Fol II. Üksikkaart 1877, Rahvusrhiiv [EAA.3724.4.462](https://eaa.ee/3724.4.462) leht 1.

1.2 Talukoht ja elanikud

Väike-Raja talu, algselt Raja talu, on põlvest põlve kuulunud perekond Allorgide suguvõsale. Esimene omanik ja asustaja oli Kustas Alber (kasutusel on olnud ka nimi Alberg). Arhiivimaterjalidele tuginedes oli Kustas sündinud 26.06.1864. aastal Metstagma mõisas, Ohhovere külas, Koeru kihelkonnas² Ado Alberi (1837-1907) ja Ann Alberi (1839-1913) kolmanda lapsena.³ Kokku oli perekonnas seitse last, kellest viis surid väga noores eas, vaid õde Anna Alber (Merendi) (sünd. 1872)⁴ jõudis täiskasvanu ikka. Samuti selgub, et orienteeruvalt aastatel 1871-72 on perekond asunud elama Esna mõisa (Orrisaar), Järva-Peetri kihelkonda.⁵ Kustas Alber abiellus Anne-Lowise Alberiga (Langel) 1895. aastal⁶ ja neil oli 3 last.

Tuginedes nende poja August Allorgi (21.07.1901-26.07.1983) käsikirjalisele elulookirjeldusele aastast 1945, oli ta sündinud Viisu mõisas, Kareda vallas, Järvamaal mõisatöölise pojana. Kaudselt mainib ta oma õde, „kellel olnud tollal 8-aastane poeg väljaspool abielu, et saada riigilt lapse kasvatuses raha“. August õppis Paide Realgümnaasiumis aastatel 1914-1922, peale seda asus ta õppima Tallinna Tehnikumis kaubalaeva mehaanikuks, kust ta suundus sundaega teenima m/r Vambolal. Peale seda,

² SAAGA Digiteeritud arhiiviallikad. Personaalaramat (Aavere, Aruküla, Päinurme) EAA.1236.1.189; 1851_1870

³ GENI. <https://www.geni.com/people/Kustas-Alber/6000000009882015489>

⁴ SAAGA Digiteeritud arhiiviallikad. Personaalaramat III (Müüsleri, Köisi, Esna) EAA.1235.1.219; 1898-1929

⁵ SAAGA Digiteeritud arhiiviallikad. Personaalaramat III (Müüsleri, Köisi, Esna) EAA.1235.1.219; 1898-1929

⁶ SAAGA Digiteeritud arhiiviallikad. Personaalaramat III (Müüsleri, Köisi, Esna) EAA.1235.1.219; 1898-1929; GENI. <https://www.geni.com/people/Liisa-Allorg/6000000178741402824>

aastatel 1924-1930, peab ta väikest rendi aiakohta Koordis, Kareda vallas. 25.05.1927 abiellub ta Liisa Kahuga Tallinnas Jaani koguduses (ill. 6). 1928 sünnivad tütar Ellen (08.06.1928-27.07.2029), 1930 poeg Endel ja 1933 poeg Uno.⁷

Ill. 6. August ja Liisa Allorg oma pulmapäeval 1927. Foto erakogu.

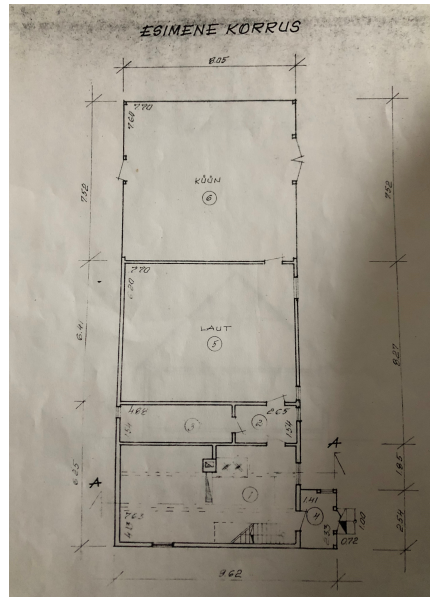
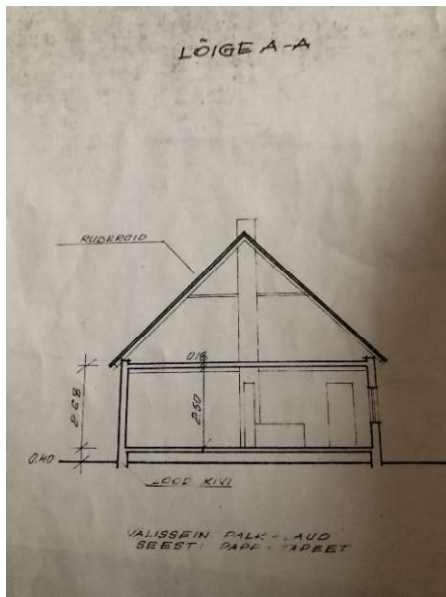
1930. aastal siirdub August elama Purdi külasse, kus ta töötab erinevatel ametikohtadel (müüja Purdi abikaupluses, kindlustustöötaja, maksukoguja, masinist). Talupidamisega hakkab ta tegelema alles peale isa Kustase surma 1941. aastal.

25.03.1935 on Paide Linnavalitsuses toimunud perekonnanime muutmine, Alberi (ka Alberg) uus nimi hakkab edaspidi olema “Allorg” (lisa 1, ill. 9 lk 31).

Kirjeldatav hoone, Väike-Raja Talu on valminud aastal 1932, tegemist on puitehitisega. Algselt oli plaanis ehitada uus elumaja ja tall koos küüniga, kuhu oli mõeldud ka köök ja töötuba tolleaegsele peremehele hoone vasemal serval. Olude sunnil (teise maailmasõja tulekul jäi uus elumaja ehitamata, materjal veeti laiali ja konfiskeeriti) jäi hoone kasutusele ka elamuna, põõningule lisandus veel üks tuba põõningul, kus terve pere, tollal viis inimest, koos elas.

On olemas skeemid, mis ei ole dateeritud, kuid kuna katusematerjalina on kirjas ruberoid, siis ilmselt pärinevad need hilisemast perioodist enne renoveerimist (ill. 7). Esimese korruse põhiplaani järgi oli ruumide jaotus selline: köök ja elutuba (1), esik (2), sahv (3) eeskoda (4), laut (5), küün (6) (ill. 8).

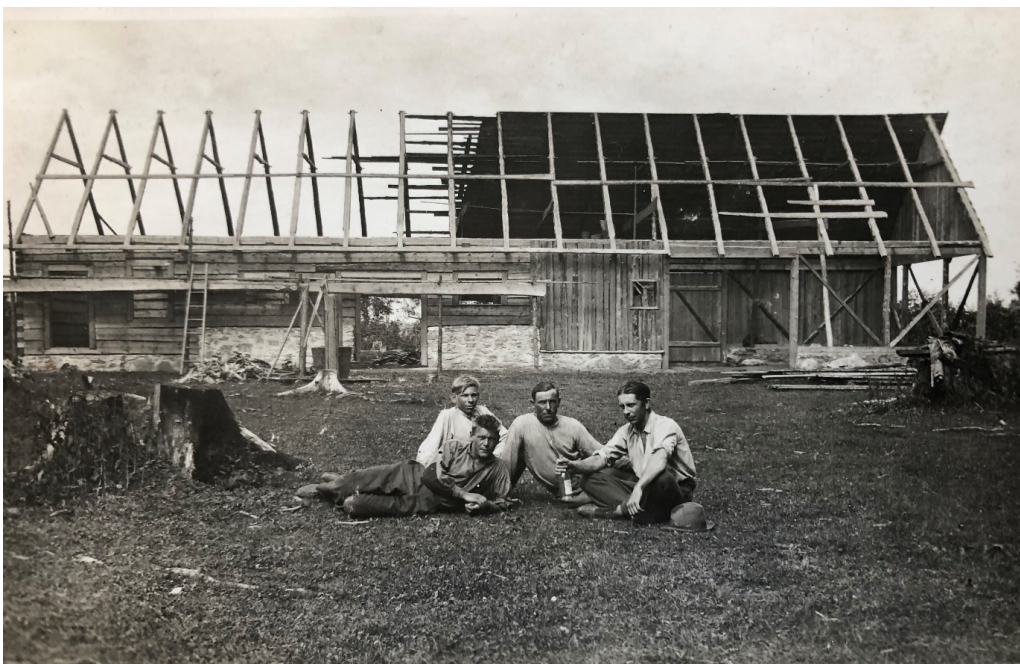
⁷ SAAGA Digiteeritud arhiiviallikad. Personaalarvamus III (Müüsleri, Köisi, Esna) EAA.1235.1.219; 1898-1929

Ill. 7. Lõige A-A, Erakogu.

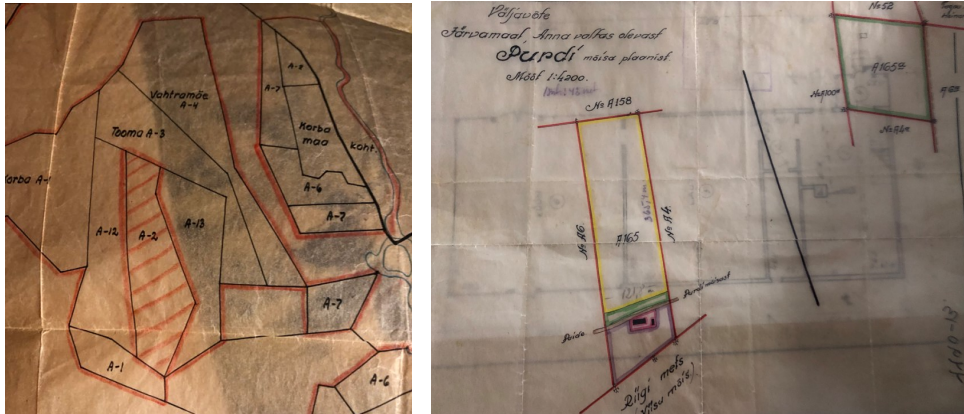
Ill. 8. Esimese korruse põhiplaan. Erakogu.

Tegemist on rõhtpalkmajaga, millel on paekivist madalvundament, talliosa vundamendile on ehitatud kõrgem paekivimüür. Kūüniosa püstplanksein. Kogu hoonel oli algselt laastukatus. Tallis ja kūünis oli muldpõrand, eluruumides laudpõrandad. 1932. aastal dateeritud fotol on ehitustööd veel pooleli. Talli osale on ehitatud paekivimüür. Kūüni osa oli algselt planeeritud pikemaks ehitada, kahe idapoolse sarikavahe võrra, kuid see jäi välja ehitamata (ill 9).

Ill. 9. Raja talu ehitustööd, (August Allorg fotol paremalt teine) 1932. Foto erakogu.

Augusti ja Liisa lapsed siirdusid peale täisikka jõudmist tööle ja elama isatalust eemale. Vanem poeg Endel asus oma perekonnaga elama Paidesse, noorem poeg Uno Tallinnasse. Talu sisukord halvenes oluliselt peale Augusti surma 1983. aastal, tema abikaasa Liisa elas kõrge eani ning pärandas kinnistu Uno pojale Aivole 1994. aastal, millal tema tervis oli halvenenud ja ta asus elama poja juures Tallinnas. 1992. aasta maareformi käigus liideti Raja taluga veel üks väiksem kinnistu, mis asus põhikinnistust eemal. Selle protsessi käigus sai talu uueks nimeks Väike-Raja (ill. 8 ja 9).

Ill. 8. Raja kinnistu (A-2) asendiplaan, joonistatud käsitsi 09.05.1949 K. Simsoni poolt skeemiliste kaardilehtede järgi. Erakogu.

Ill. 9. Välvajõe Purdi mõisa plaanist. Raja kinnistu A165 ja hiljem liidetud maa A165A. Erakogu.

1.3. Renoveerimistööd aastatel 1994-1995

Peale Liisa kodust lahkumist jäi hoone väga halvas seisukorras tühjaks ja uus peremees alustas selle renoveerimisega. Talliosa lagi oli kokku vajunud tõmmates kaasa katusesarikad, korsten lagunenud (ill 10).

Ill. 10. Eluhoone vaade lõunast 1994. Foto erakogu.

Maja läänepoolne külgfassaad. - hoone eluruumide osa katus lasi läbi, ajutiselt oli see kaetud ruberoidiga. Ülejäänud hoone katusele oli nõukaajal paigaldatud eterniit. Pööninguosa puitplanksein, oli soojustatud saepuruga, mis oli aja jooksul alla vajunud, seinad ei pidanud sooja. Püstlaudis on algupärane. Sissepääs eluruumidesse ja eeskoda lammutatakse, uus välisukse saab asuma maja keskele ehitatava terrassi kaudu. Talliosa lammutatakse täies mahus. Ilmselt soosivatele ilmastikuoludele, ja tuulte eest kaitsvale metsatukale on idapoolne fassaad hästi säilinud, nii sein- kui ka katusekonstruktsioonid on püsinud tugevana (ill. 11 ja 12).

Ill. 11. Eluhoone läänefassaad, vaade edelast 1994. Foto erakogu.

Ill. 12. Eluhoone idafassaad, vaade kagust 1994. Foto erakogu.

Talliosa lammutatakse täies mahus, alles jääb vundament ning osaliselt paekivist sokkel, mida toestatakse fibroplokkidega, millele hakkavad toetuma põrandatalad (ill.13 ja 14).

Ill. 13. Talliosa lammutustööd 1994. Foto erakogu.

Ill. 14. Talliosa on lammutatud, paigaldatakse põrandatalasid 1994. Foto erakogu.

Ehitatakse uus puitkarkass ja diagonaals laudadest planksein. Hoone läänepoolne tiib, kus asuvad eluruumid, on vahepeal saanud uue plekk-katuse, laastukatus jäi demonteerimata, samuti ruberoid. Valminud on uus laudpõrand (ill. 15).

Ill 15. Sarikad on paigaldatud 1994. Foto erakogu.

Hoone uude ehitatavasse ossa oli planeeritud saun koos pesuruumi ja puhketoaga. Ehitatakse saunakorsten, pesu-ja leiliruumi seinad laotakse fibroplokkidest, korstnajak savitellistest (ill. 16). Korstnapits laotakse silikaattellistest, kuna see on ilmastikukindlam (ill. 17).

Ill .16. Uue korstna ehitus 1994. Foto erakogu.

Ill.17. Korstnapitsi ladumine 1994. Foto erakogu.

Uue majaosa välistööd on lõppenud, valminud on terrass, kus vasakpoolne uks viib elumajja ja parempoolne uks küüni. Aken on tellitud ajendatuna vanast talliakna profiilist, kuid ei samastu. Katus ja vihmaveerennid on paigaldatud. Laudpõrand, on soojustatud kivivillaga.

Terrassi välisvoodri laudise all on soojustuseks 10 cm kivivilla, mis on kaetud tuuletõkkeplaadiga, puituksed on uued (ill. 18).

Ill. 18. Esifassaad, uus terrass 1994. Foto erakogu.

Tagafassaadile on paigaldatud tuuletõkkeplaat, eluruumide laudis on veel algupärane. Algselt oli tagafassaadil üks aken, mis avanes tallist ja oli nelja ruuduga, aga laiem, nüüd on kolm akent, mis on erineva profiiliga, tol hetkel veel viimistlemata (ill. 19).

1995. aasta kevadel jätkatakse esifassaadi soojustamisega, paigaldatakse tuuletõkkeplaat ja uus laudis (ill. 18a).

Ill. 18a. Tagafassaad talv 1995. Foto erakogu.

Ill. 19. Esifassaad kevad 1995. Foto erakogu.

1995. aasta suveks on esifassaad saanud uue ilme, eluruumide seinad on soojustatud ja paigaldatud ning viimistletud on laudis ja uued aknad (ill. 20).

Ill.20. Hoone esifassaad suvi 1995. Foto erakogu.

2. HOONE TEHNILINE SEISUND JA SOOVITUSED RENOVEERIMISEKS

Ajavahemikul 1995 kuni 1923 on teostatud erinevaid remonditöid, kuid erinevatel põhjustel on jäänud palju tegemata ning ligemale 30 aasta jooksul on ajas paljugi muutunud. Esmasel renoveerimisel kasuati lihtsasti kättesaadavat, mitte alati kvaliteetset, ehitusmaterjali ja hiljem ei ole osatud olemasolevat säilitada. Hoone on seisnud kasutuseta alates 2015. aastast (ill. 21 ja 22), mil läks manalateele seal viimaseid aastaid pensionipõlve pidanud Augusti noorem poeg Uno.

Ill. 21. Hoone esifassaad, vaade edelast. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 22. Hoone tagafassaad ja läänepoolne külgein, vaade loodest. Foto V. Allorg 2023.

2.1 Vundament ja sokkel

Puitkarkass-seintega hooneosal on sokliosia 3-4 paekivikihi kõrgune, talliosa müür on ca 70 cm kõrgune ja see on veel väga tugev. Osaliselt on kivide vahelt sideaine kadunud, pragusid on tsemendimördiga täidetud, kuid sademete ja niiskuse tõttu on see lahti koorunud. Sokli ja puit-konstruktsioonide vahel puudub sademete eest kaitset pakkuv veelaud ja veeplekk (ill. 23, 24, 25, 26).

Ill. 23. Vundamendi kahjustused 1. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 24. Vundamendi kahjustused 2. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 25. Vundamendi kahjustused 3. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 26. Terrassi kahjustused. Foto.V. Allorg 2023.

Soovitused

Kuna vundamendi vajumist ei ole märgata, siis ei ole vajadust seda terves mahus lahti võtta, küll aga tuleks tähelepanu pöörata nendele piirkondadele, kus sideaine on kadunud. Paekivi tuleks puhastada vanast tsemendimördist ja kinnistada uuesti lubitsemendiga, millele on lisatud tugevduseks 10% ulatuses tsementi.

Puitkonstruktsioonide- ja soklivahelised alad immutada puidukaitsevahendiga, võimalusel lisada hüdroisolatsioon, paigaldada sügavimmutatud puidust veelaud ja kaitsta see tsinkplekiga. Terrassi põrandalauad kontrollida ja vajadusel asendada immutatud puidust materjaliga.

2.2 Katus ja kandekonstruktsioonid

Algupärane katusekonstruktsioon, mis on säilinud hoone eluruumide ja küüni kohal (ill. 29), on veel tugev, kuna on omal ajal valmistatud kvaliteetsest puidust. Sarikaid toetavad katusepennid ja laetalad on tugevatest ümarpalkidest (ill. 27 ja 28). Uue ja vana katusekonstruktsiooni ühenduskohad on jäänud korralikult roovitamata (ill. 28). On tehtud

küüni katuse vahelaua parandusi, sarikas ei ole korrektselt paigutatud tappi (ill. 30). Kuna uut katusekonstruktsiooni ei toesta tugipostid, on sarikad lume raskuse tõttu vajunud kergelt paindesse.

Ill. 27. Hoone uue osa katusekonstruktsioon. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 28. Eluhoone ja uue osa katusekonstruktsiooni ühenduskoht. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 29. Küüni katusekonstruktsioon. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 30. Küüni katuse ja seina vahelauaparendused. Foto V. Allorg 2023.

Sarikaotsad on osaliselt pehkinud, kuna katuseräästas, mis kaitseb puitkonstruktsioone sadevee eest, on liiga lühike, samuti puudub korralik vihmaveesüsteem.

Ill. 31. Esifassaadi katusekarniis on kahjustunud. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 32. Sarikaotsad on pehkinud saades veekahjustusi. Foto V. Allorg 2023.

Soovitused

Sarikad ja kogu katusekarniis kontrollida, pehkinud sarikaotsad proteesida. Pööningul vana ja uue katusekonstruktsiooni vaheline piirkond kindlustada uute roovlattidega ja toetada tugipostidega. Tapiühendused kontrollida ja viia läbi parandustööd korrektselt. Katuse räästa alla, roovi ja pleki vahele, tuleks paigaldada lisaplekk ja vihmaveesüsteem kogu hoone ulatuses – plekkrenn ja äravoolutorud, et juhtida sademetest tingitud vesi hoone konstruktsioonidest eemale.

Korstendele paigaldada tsinkplekist korstnamütsid.

Küüni eterniitkatuse vett läbi ei lase ja selle vahetamine hoone seisukorda silmas pidades ei ole ilmingimata vajalik, kuid esteetiliselt võiks selle edaspidi asendada plekk-katusega nagu hoone ülejäänud osal.

2.3 Välisseinad

Eluhoone esifassaadi rõhtpalkidest seinaosaga on tugev, kuid laudiselt on värv aja jooksul UV-kiirguse ja sadevee tõttu maha koorunud (ill. 34). Läänepoolse fassaadi renoveerimine on jäänud pooleli, hoone sein kohal kõrguvad varisemisohtlikud tellingud. Osaliselt on sein soojustatud ja kaetud tuuletõkkeplaadiga, ülemise katusealuse kolmnurkse osa algupärane laudis on väga halvas seisus (ill. 33).

Tagafassaadi 1995. aastal paigaldatud laudiselt on samuti värv irdunud. Küüniosa püstplanksein on väga halvas seisukorras.

Ill. 33. Läänepoolne külgfassaad. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 34. Esifassaadi laudiselt on värv maha kulunud. Foto V. Allorg 2023.

Soovitused

Kontrollida seinapalkide seisukorda esifassaadil, seda saab teha ka seespoolt. Teistel seintel eemaldada väljastpoolt alumised voodrilauad, mis on kokkupuutes vundamendiga. Kui on kahjustusi märgata, siis vanad palgid vahetada või proteesida. Võimaluse korral palgi ja kivi kokkupuutepinnad isoleerida vundamendi isolatsiooniga, palgivuugid tihendada linatakuga. Laudiselt vana värv eemaldada soodapritsi ja traatharja abil, viimistleda soovitatavalt linaõlivärviga.

Elumaja läänefassaad täies mahus katta tuuletõkkeplaadiga ja soojustada kivivillaga, paigaldada uus laudis. Küüni seinad täies mahus vahetada.

2.4 Avatäited

Esi- ja tagafassaadil on kõik uued topeltraamidega puitaknad, mille profiilid ei samastu algupärastega, ka raamijaotus on teine, kuid harmoneeruvad omavahel päris hästi. Säilinud on ülemise korruse elutoa originaalaken (ill. 37), mis avaneb lääneküljelt, kuid see ei pea sooja. Samal fassaadil on alumise korruse aken soojustamise ajal vahetatud ajutisega, mis hoonega ei sobitu (ill. 36). Säilinud on vana akna siseraam (ill. 35). Hoone kõikidel akendel puudub välimine aknalaud, mis tõttu, kogu sadevesi satub koheselt vastu seinte puitlaudist ja vundamenti.

Vanadel akendel oli avatav ainult välimine aknaraam, sisemised olid eest ära tõstetavad.

Ill. 35. Säilinud originaalakna siseraam. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 36. Ajutine paigaldatud aken. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 37. Teise korruse vahetamata originaalaken. Foto V. Allorg 2023.

Soovitused

Tellida uued topeltraamidega soojust pidavad puitaknad pidades silmas vanu profiile ja võimaluse korral need vanade raamidega kombineerida, Vanadelt raamidelt eemaldada värv kasutades nii kuumtöötlust, kui ka mehhaanilisi võtteid, kui on tekkinud pragusid, siis teha parandused kitiga, eeltöödelda šellakiga, viimistlemisel kasutada linaõlivärvi. Paigaldada sügavimmutatud puidust veelauad kõikidele akendele, ca 15 kraadise kalde all ja katta need tsinkplekiga. Jälgida, et need ei oleks omavahel otseses kokkupuutes, vahe võiks olla ca 150 mm, et tagada piisav õhu liikumine.

2.5 Küttekolded

Küttekolletena on kasutusel köögis olev "Pioneer" pliit (ill. 34), mis on ühenduses algupärase soojamüüriga ja saunaahi (ill. 40), paigaldatud on õhksoojuspump esimese korruse elutoas. Elutoa korstnajak on lagunenu (ill. 38). Köögis olev pliit on ajale jalgu jäänud. Saunaahi, mis on köetav eesruumist, on tahmanud ümbritseva seina.

Ill. 38. Lagunenud korstnajak elutoas. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 39. Pioneer pliit ja soojamüür köögis. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 40. Saunaahi on köetav eesruumist. Foto V. Allorg 2023.

Soovitused

Elutoa korstnajakala katkised kivid vahetada, teha lubikrohviparandused. Tahamaluuk tuleks puhastada, kui see ei ole läbi roostetanud, võiks seda taaskasutada. Soojamüürilt eemaldada vana värv. Kuna igasugune kihistus takistab soojuse liikumist, siis enne, kui ei ole täpselt teada, mis paksu värvikihi alt välja tuleb, ei soovitaks esialgu midagi konkreetset ette võtta.

Kööki soovitaks ehitada uue šamott-tellistest pliidi, et säiliks toiduvalmistamise võimalus, ent samas annaks ka piisavalt soojust ja looks hubase miljöö. Soojamüür ka köögi poolelt vanast värvist puhastada.

Saunaahi on köetav eesruumist, ümbritseva seina võiks edaspidi üle krohvida.

2.6 Põrandad, laed, seinad

Köögi- ja elutoas on laudpõrandad, mida on korduvalt värvitud (ill. 41). Elutoas on seinä äärest poole meetri ulatuses vanad lauad lahti võetud, otseseid niiskuskahjustusi esmapilgul ei ole märgata, kuid põrandatalad on otseses kokkupuutes liivakihiga, õhuvahe põrandaga on ca 50 mm (ill. 42).

Pööningutoa põrandad on pingupapist ja värvitud (ill. 44). Köögist viib puidust ühendustrepp pööningukorrusele, toad on eraldatavad puidust vaheuksega, mis mõlemad on värviga kaetud (ill. 43).

Ill. 41. Köögi laudpõrand. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 42. Elutoa põranda lahtivõetud osa. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 43. Köögist viib laudtrepp ülemisele korrusele. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 44. Pööningutoaaprand on kaetud pingupapiga, vaheuks 2-le korruse vahel on värvitud. Foto V. Allorg 2023.

Köögi- ja elutoa laed on samuti pingupapiga kaetud, piki hoonet jooksevad kaks imposantset ümarpalgist laetala, mis on kaetud paksu lakikihi ja külgedelt värvitud (ill. 45 ja 46). Pööningutoa lagi on vineerist, mida on lakiga töödeldud. Elutoa seinad olid algselt kaetud lubikorohviga, mis on nüüdseks eemaldatud, seintel on säilinud algpärane eelmise sajandi

kolmekümnendatel aastatel Eestis laialdaselt kasutusel olnud krohvalune laastumatt. Köögiseinad on osaliselt kaetud ülevärvitud pingupapiga, hoovipoolne välissein on osaliselt lahti võetud, sealt on näha algupärane palksein (ill. 47). Pööningutoa seintele on mingil ajaperioodil paigaldatud kipsplaat, mis on kaetud tapeediga (ill. 48).

Ill. 45. Elutoa lagi on kaetud pingupapiga, seintel on laastumatt. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 46. Köögi-ja elutoa laes on eksponeeritud palgist laetalad. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 47. Köögi lahtivõetud palksein. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 48. Pööningukorruse seintele on kinnitatud kipsplaat, mis on kaetud tapeediga. Foto V. Allorg 2023.

Eelmise sajandi lõpus ehitatud sauna eesruumis on valdavas osas siseviimistluses kasutatud puitu (ill. 49). Küüni vastu jääva seina ääres on lagi osaliselt lahti jäetud, kuna oli plaanis sealt kaudu ehitada trepp teisele korrusele. Kaitsena on kasutatud kivivilla, kuid närilised on seda aja jooksul hävitanud (ill. 50).

Ill. 49. Sauna eesruumi siseviimistluses on kasutatud puitu. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 50. Sauna eesruumi lagi ei ole kogu ulatuses viimistletud. Foto V. Allorg 2023.

Soovitused

Nii köögi- kui ka elutoa põrandalauad korda mööda lahti võtta ja vanast värvist puhastada, et neid saaks hiljem võimalikult suures mahus uue põranda paigaldamisel taaskasutada. Alustada tuleks põrandate soojustamisest. Hetkel on põrandaalune maapind kaetud vaid liivaga, mis ei ole piisav lahendus. Põrandaalune üleliigne pinnas eemaldada ca 50 cm sügavuselt, kuna aluspinnas on suhteliselt kuiv, siis katta liiva-kruusa seguga, mis imab endasse piisavalt niiskust, jätta tuulutuskanal ca 100 mm, mille kohale panna must laudis, mida soojustada kivivillaga nii palju kui ruumi on, vähemalt 150 mm, paigaldada aurutõkkele. Pööningukorruse põrandalt papp eemaldada, kaaluda võiks naturaalse laudpõranda paigaldamist.

Köögi- ja elutoa lagedelt eemaldada papp ja asendada see ehitusplaadist laega ja värvida heledates toonides. Ümarpalgist laetalad puhastada soodapritsiiga ning hiljem töödelda spetsiaalsete õlide ja vahadega, et neid võimalikult palju ruumis eksponeerida. Pööningukorrusel võiks vineerlae säilitada, kontrollida laepealset osa, soojustada kivivillaga.

Elutoa seinad katta lubikrohviga ja viimistleda lubivärviga. Köögiseintelt eemaldada pingupapp ja kaaluda, kui suures mahus oleks võimalik ja mõistlik algupärast palkseina eksponeerida. Pööningukorruse seintelt eemaldada vana väheväärtuslik tapeet, korrigeerida pindade ebatasasusi pahtliga ning seejärel, kas seinad värvida või paigaldada soovi korral sobiv tapeet, mis tooks esile ruumi maalähedust.

Kahe korruse vaheline puidust trepp ja vaheuks vanast värvist puhastada ning töödelda erinevate õlide ja vahadega.

Sauna eesruumi lahtivõetud lae osale tuleks paigaldada näriliste võrk ja avaus isoleerida.

2.7 Muud interjööri detailid

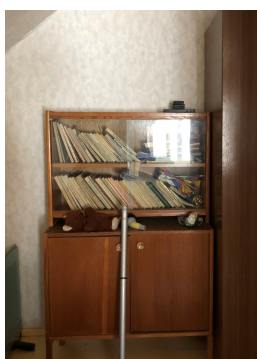
Hoones on säilinud vana mööblit, mida oleks võimalik taaskasutada. Väga heas korras on eelmise sajandi alguseset pärit riidekapp (ill. 55). Hilisemast ajastust on alles põõningutoas mõned väiksemad retrohõngulised kummutid-riiulid, toolid, voodi, ja valgustid, mis on heas seisukorras (ill. 51, 52, 53 ja 54). On veel ka väike vineerkattega uks (ill. 51), mis viib talliosa peale, selle päritolu on teadmata, kuid ei ole välistatud, et selle kaudu oli võimalik pääseda oletatavasse peidikusse põõningutoa kohal vahetult katuse all.

Ill. 51. Vineerkattega ukse ees on kapp ja peegel. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 52. Voodi, väiksem seinapeegel ja lauavalgusti põõningukorruse toas. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 53. Toolid on heas korras. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 54. Riidekapp eelmise saj. algusest on väga heas korras laevalgusti hilisemast perioodist. Foto V. Allorg 2023.

Ill. 55. Klaasidega vitriinkapp põõningukorrusel. Foto V. Allorg 2023.

Soovitused

Vineeriga kaetud vaheuks tuleks asendada naturaalsest puidust uksega ja viimistleda erinevate õlide ja vahadega. Vana riidekapp on väga heas seisukorras. Põõningukorruse kapid võiks värvida ja kapinupud vahetada. Valgustid säilitada, kuna need kannavad erinevatele ajastutele omast nostalgiat. Kuna ruumid on väikesed, siis võiks valida interjööris, nii seintel kui lagedel heledamas toonis värvilahendusi, mida elustaksid erksamas toonis mööbel, soovitaksin valida matti meresinist, mis harmoneerub naturaalse puiduga, luues samas maalähedase hubase

miljöö. Vanadel toolidel võiks vahetada istme- ja seljatoekatted heledamas toonis riidekattega, mis sobituksid ülejäänud interjöörile.

2.8 Abihoone – kuur

Eluhoone vahetus läheduses on säilinud ka heas korras ja ka tänapäevalgi kasutuses olev abihoone-kuur (ill. 56). Nagu peahoone, on ka kuuril lubjakivist madalvundament. Seintel on püstlaudis ja seda on viimistletud rootsi punase värviga, paigaldatud on plekk-katus. Hoonel on algupärane aken, mis oli enne renoveerimist ka peahoone talliosal. Sideaine on vundamendi suuremalt jaolt 2 kivi kõrguselt laotud kivide vahelt kadunud.

Ill. 56. Abihoone-kuur. Foto V. Allorg 2023.

Soovitused

Kuuri säilitamine oleks kindlasti väga oluline, kuna see kajastab ajastut, mil ka peahoone ehitati. Oluline on säilitada aken seda hooldades. Vundamendil lubitsemendiga täita vuugivahed, paigaldada vihmaveerennid ja rootsi värviga uuendada.

3. VÄÄRTUSED

Väike-Raja talu peamine väärtus selle praeguse omaniku jaoks on kindlasti emotsionaalne, kuna pea terve sajandi, alates kinnistu asustamisest, on see kuulnud tema perekonnale. Siin on elanud ja üles kasvanud tema suguvõsa viis põlvkonda. Lisaks on tal ka ajalooline väärtus –

siinse maastiku ja hoonete kujunemine on nähtav läbi erinevate kihistuste mõisaaegsest renditalust kuni tänapäevani. Tegemist on ajastule tüüpilise talumajaga, mis on suuremas osas jäänud tänapäevast puutumata. Hoonel on kindlasti ka kasutusväärtus, kuna pea kogu aeg on seal, kas kohapeal elatud või hilisemal perioodil olnud kasutusel suvekoduna. Kinnistu asub Tallinnast vaid 70 km kaugusel ja Paidest lahutab 15 minuti pikkune autosõit. Väike-Raja talu väärib kindlasti säilitamist ka tulevaste põlvete jaoks.

Peamist säilitamist väärivad elemendid:

1. algupärane lubjakivist vundament ja paekivimüür
2. eluruumide ja küüni katusekonstruktsioon
3. palkseinad
4. algupärased laudpõrandad ja vahetrepp
5. fassaadilaudis
6. avatäited
7. soojamüür
8. sisustuselementidest vana riidekapp
9. abihoone – kuur.

KOKKUVÕTE

Antud töös on autor põhjalikult kirjeldanud Väike-Raja talu ajalugu, andnud ülevaate teostatud renoveerimistöde kohta läbi aegade, analüüsinud hetke olukorda ja edastanud omapoolsed soovituselised hoone säilitamise osas tulevikus.

Eelmise sajandi lõpus läbi viidud renoveerimistööd olid üsnagi suuremahulised ja päästsid hoone halvimast, kokku varisemisest, mis tagas hoone säilimise tänaseni, kuid teha on veel palju.

Vana hoone restaureerimisel tuleks kindlasti silmas pidada, milliseid väärtusi objekt edasi kannab. Võimalikult palju säilitada olemasolevat ja sekkuda seal, kus see on vajalik. Töid teostades tuleks kasutada valdavalt looduslähedasi naturaalseid materjale ja töövõtteid, mis ei tooks kaasa lisakahju.

Kuigi Väike-Raja talu on viimased aastad seisnud tühjana, kuna kohapeal on viibitud vähe, on omanikul siiski siiras huvi seda säilitada esialgu suvekoduna oma pere, laste, ja tulevikus juba ka lastelaste jaoks.

KASUTATUD KIRJANDUS JA TEISED ALLIKMATERJALID

Arhiiviallikad

1. Ravusarhiivi kaardiserver [EAA.3724.4.462](#) leht 1.
2. Eesti Rahvusarhiiv AIS. ERA.62.21.5621.

Internetiallikad

1. Kaartide infosüsteem <https://www.ra.ee/kaardid/>.
2. Maa-ameti geoportaal <https://xgis.maaamet.ee/maps/>.
3. Vikipeedia https://et.wikipedia.org/wiki/Purdi_m%C3%B5is.
4. Geni <https://www.geni.com/people>.

Publitseerimata allikad

August Allorgi elulookirjeldus.

Suulised allikad

Praeguse omaniku Aivo Allorgi suulised kirjeldused.

Muud allikad

1. Aivo Allorgi ajaloolised joonised ja fotod.
2. Viivika Allorgi fotod.

Põllumajandusliku maa puhassisetuleku arvutamine V-53

Hüpoteegilikkuus: *JA 165*
Mõisa: *Puru*

P ö i d				Kokkuvõtte sissetulek peeti tlk.
Hektarid	Puhassisetu- leku taiti hektari pealt	= rbl.	= rbl.	
Kl. I	× 23,14 rbl.			
II	× 18,30 "			
III	× 13,89 "			
IV	× 9,96 "			
V	× 6,73 "		2894	
VI	× 4,04 "			
VII	× 1,88 "			
VIII	× 0,81 "			
IX	× 0,13 "			
Kokku			2894	
H e i n a m a a				
Hektarid	Puhassisetu- leku taiti hektari pealt	= rbl.		
Kl. IA. a	× 31,75 rbl.			
IA. b	× 20,45 "			
IA. c	× 8,88 "			
IB. a	× 26,37 "			
IB. b	× 16,42 "			
IB. c	× 6,32 "			
II a	× 21,12 "			
II b	× 12,65 "			
II c	× 4,31 "			
III a	× 16,15 "			
III b	× 9,28 "			
III c	× 2,89 "			
IV a	× 11,84 "			
IV b	× 6,59 "			
IV c	× 1,88 "			
V a	× 8,07 "			
V b	× 4,31 "			
V c	× 0,54 "			
VI a	× 4,84 "		367	
VI b	× 2,56 "			
VI c	× 0,27 "			
VII a	× 2,96 "			
VII b	× 1,35 "			
VII c	× 0,13 "			
Kokku			1069	
K a r j a m a a				
Hektarid	Puhassisetu- leku taiti hektari pealt	= rbl.		
Kl. I	× 0,81 rbl.		0,23	
II	× 0,27 "			
III	× 0,13 "			
Kokku			0,23	3,966
Põllumajandusliku maa puhassisetulek				87,65
Põllumajandusliku maa kogumäär				1,98

H. Rand 1931 a. Arvutatud ja kontrollitud *H. Rand*

III.4. Talundileht lk.4. AIS. ERA.62.21.5621.

Metsamaa puhtsissetuleku väljaarvamisleht.

III. raleon.

Hüpoteegilikkuus: *JA 165*
Mõisa: *Puru*

M ä n d.

Taiti hektari pealt rbl.	Pinna murrus hektarides	Maha arvat. 2%	Maksumise maad, hektarid	Maksumise puht- sissetulek
Klass				rbl. kop.
I — 4,25				
II — 2,85				
III — 1,75				
IV — 0,97				
V — 0,38				
Kokku				
K u s k.				
I — 4,66				
II — 3,01				
III — 1,78	1,00	0,02	0,91	1,74
IV — 0,78				
V — 0,19				
Kokku	1,00	0,02	0,91	1,74
L e h t p u u.				
I — 2,07				
II — 1,24				
III — 0,59				
Kokku				
K o k k u v ö t e.				
Mänd				
Kusk				
Lehtpuu				
Kokku				1,74

Välja arveand ja kontrollitud: *H. Rand*

III.5. Talundileht lk.5. AIS. ERA.62.21.5621.

Maa klassitatud 1924 a. Erimaa maa
Erimaa vald
Püski mõis

tal. nr. A 165^b kinnist. nr.

Klassitamise register.

Eraldatud uusi metsa (v. art. _____)
Maa valdaja Kuulas Alberg

Plaani nr. Püski metsa pl. 2
Märkus: _____

III.6. Talundileht lk.6. AIS. ERA.62.21.5621.

Maaüksik nr. nr.	PÖLLU-AIAMA A HEKTAARIDES									H E I N A HEKTA A					M A A RIDES		KARJAMAA HEKTAARIDES		METSAMAA HEKTAARIDES		IMPEDIMENDID HEKTAARIDES		Maaüksik nr. nr.	Puhkatus- ruudud									
	Tüki nimetus	I	II	III	IV	V	VII	VIII	IX	Kokku ha l.	Ia	Ib	Ic	IId	IIf	IIa	IIb	IIc	IIId	IIe	IIIf	Kokku ha			ei	ell	elll	Kokku ha	Kokku ha l.	See rühk Kokku ha l.	Teed	Vast- bronnid	Maaüksik nr. nr.
A 165 ^b	tal. nr. 165 ^b kinnist. nr. 165 ^b																																

III.7. Talundileht lk.7. AIS. ERA.62.21.5621.

Metsamaa puhtakasu arvutamisleht.

II rajoon.

Hüpoteegilikkus: A 165^b
Mõis: Püski

M ä n d.

Klass	Tüki kokku puht. ha.	Pinnasuurus hektaarides	Maha arvat. 2% (shalaik § 27)	Maksuline maa, hektaarid	Maksuline puhtakasu	
					stl.	kop.
I - 5.06						
II - 3.39						
III - 2.10						
IV - 1.16						
V - 0.43						
Kokku						

K u u s k.

I - 5.08						
II - 3.63	4.45	0.09	4.36		15.85	
III - 2.15						
IV - 0.94						
V - 0.25						
Kokku						

L e h t p u u.

I - 2.83						
II - 1.67						
III - 0.81						
Kokku						

K o k k u v ö t e.

Mänd						
Kuusik						
Lehtpuu						
Kokku	4.45	0.09	4.36		15.85	

Arvutamist: P. O. Oja 1924 a.
Kontrollimist: V. A. A. A. 1924 a.

III.8. Talundileht lk.8. AIS. ERA.62.21.5621.

E. V.
PÕLLUTÖÖMINISTEERIUM

RIIGIMAADE JA METSADE
VALITSUS
RIIGIMAADEAMET

Katastriametile, Paide ringk.
Paide metsk.
riigimaaade valitsejale ja Järva
metsaülemale

3 "septembri" 1932 a. maakorralduskomisjoni alalisele liikmele.

Nr. 573000
TALLINN
Vismari t. 7.

Paide maal Anna vallas asuvast
Purdi mõisast, kinnistu nr. 230, eral-
datud maakohd „Raja“ nr. A 165“, suurusega
9,11 ha, 4140 puhtak. rubla, on kinnistatud
Rakvere - Paide Rahukogu Kinnistusjaoskonnas
"1 "augustil" 1932 a. kinnistu nr. 8687 all
Kustas Ado poeg Alberg
nimele, mispärast see maakohd kuulub kustutamisele riigimaaade
nimekirjast.

Barlov
Riigimaaade likvidaator.

III. 9. Teatis Paide Maakatastrile 03.09.1932.a. AIS. ERA.62.21.5621.

Järva Maakonnaavalitsuse
PEREKONNASEISUOSAKOND
202820 Paide, Keskväljak 14
telef. 214-12

05 03 1992 nr. 3-48/255 Järva Maavalitsus

Teie nr. _____

Teatis

Käesolevaga testame, et Paide linna perekonnaseisu
ametniku otsusega 25 märtsist 1935 a määrati August
A l b e r i l e, (ka Alberg) uueks perekonnanimeks
"A l l o r g".

A l u s : Paide linna perekonnaregistri III Kõide,
lk 213

III. 10. Väljavõte määrusest perekonnanime muutmise kohta, mis on väljastatud 02.03.1935.a. Erakogu.